

УДК 342.922

О. О. Золотько

СУТНІСТЬ, ВИДИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА МІСЦЕ В НИХ ЕПІЗООТИЧНИХ СИТУАЦІЙ

Проведено аналіз поняття «надзвичайна ситуація», виділено та розглянуто поняття «епізоотична ситуація». На основі викладених міркувань сформульовано авторські висновки та пропозиції.

Конституцією України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека, права та свободи людини, їх гарантії визнаються найвищими соціальними цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

Отже, держава постійно намагається забезпечити захист своїм громадянам. Завдання, яке ставить перед собою Україна, допомагає забезпечити права і свободи людини та вирішити питання національної безпеки держави.

Протягом тривалого часу національна безпека тлумачилася як достатня захищеність від можливості зовнішнього силового втручання однієї держави у справи іншої. Хотілось би зазначити, що в умовах сьогодення сформувалися, так би мовити, нетрадиційні чинники, які суттєво впливають на стан національної безпеки. Нині законодавством закріплено усі складові національної безпеки держави [2]. Цей перелік є дуже змістовним і охоплює багато чинників, але звернемо увагу на те, що серед його складових є і захист екології та навколишнього природного середовища.

З розвитком цивілізації, застосування новітніх технологій, через поживавлення міжнародних економічних відносин постійно збільшується загроза надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Згідно зі ст. 16 Конституції України обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України.

Традиційно поняття екології та навколишнього середовища асоціюють лише з проблемами довкілля. Однак, на наш погляд, ця проблема насамперед пов'язана із забезпеченням нормальних умов для життя людини.

На різних етапах розвитку, в будь-які часи людство зазнає впливу негативних чинників різного характеру, що своїми наслідками впливає на погіршення нормальних умов життя людини та суспільства в цілому.

У науковій діяльності ці питання розглядалися у роботах як вітчизняних так і зарубіжних учених: О. М. Бандурки, А. В. Басова, А. І. Берлача, Ю. П. Битяка, І. П. Голосніченка,

© Золотько О. О., 2011

О. В. Джафарової, Є. В. Додіна, С. С. Засунька, С. В. Ківалова, В. В. Коваленка, Л. В. Коваля, Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, С. О. Кузніченка, О. В. Кузьменко, В. М. Лапіна, Н. Р. Нижника, О. І. Остапенка, Д. В. Приймаченко, М. В. Удода, В. К. Шкарупи, Х. П. Ярмакі та ін. Окремі питання щодо проблематики дослідження знайшли своє відображення у працях науковців у галузі екологічного права, зокрема: В. І. Андрейцева, А. П. Гетьмана, В. В. Костицького, В. М. Комарницького, О. О. Погрібного. Також науковою розробкою цієї проблематики займалися відомі російські фахівці: А. В. Барінов, Д. М. Бахрах, А. М. Домрін, Б. М. Порфир'єв та ін.

Натомість питання виділення епізоотичних ситуацій як одного з видів надзвичайних ситуацій не були висвітлені в літературі.

Отже, мета нашої статті полягає у вивченні питань, які допоможуть проаналізувати та розглянути види надзвичайних ситуацій та визначити місце в них епізоотичних ситуацій.

Стихійні лиха, конфлікти, катастрофи, катаклізми та різні надзвичайні ситуації становлять велику небезпеку для будь-якої спільноти і стають реальною загрозою національної безпеки держави. Загальна ознака всіх перерахованих вище понять – це вихід за рамки нормального, звичного.

Для чіткого розуміння поняття надзвичайної ситуації необхідно звернутися до визначення цього поняття у довідковій та науковій літературі.

Поняття «надзвичайна ситуація» визначається як «порушення нормальних умов життя і діяльності людей на території чи об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до загибелі людей, значних матеріальних втрат, істотного погіршення стану навколишнього середовища» [3, с. 492]. Поняття надзвичайної ситуації у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» взагалі відсутнє, проте наводиться поняття «надзвичайний» – це непередбачений, викликаний певною необхідністю, спеціально призначений для чого-небудь [4, с. 558].

Аналізуючи поняття надзвичайної ситуації у різних енциклопедіях та словниках, можна дійти висновку, що надзвичайна ситуація – це сукупність обставин, які заслуговують на негайні дії з боку людей та спільноти в цілому.

Досить змістовне визначення поняття надзвичайної ситуації дає Б. М. Порфир'єв. На його думку, надзвичайна ситуація – це зовнішньо не очікувана обстановка, що раптово виникла, яка характеризується невизначеністю та складністю прийняття рішень, гострою конфліктністю, стресовим станом населення,

значною соціально-економічною, екологічною шкодою, людськими жертвами і внаслідок цього необхідністю великих людських, матеріальних і часових витрат на здійснення евакуаційно-рятувальних робіт, ліквідацію різноманітних негативних наслідків (руйнувань, пожеж тощо) [5, с. 20].

В українському законодавстві існує декілька визначень поняття «надзвичайна ситуація».

На законодавчому рівні поняття «надзвичайна ситуація» вперше знайшло своє відображення у Законі України «Про Цивільну оборону України», в якому під поняттям «надзвичайна ситуація» розуміється «порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті чи території, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат» [6].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» надзвичайною ситуацією техногенного та природного характеру є «порушення нормальних умов життя і діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом або іншою небезпечною подією, в тому числі епідемією, епізоотією, епіфітотією, пожежею, яке призвело (може призвести) до неможливості проживання населення на території чи об'єкті, ведення там господарської діяльності, загибелі людей та/або значних матеріальних втрат» [7].

Також визначення поняття «надзвичайна ситуація» використовується в законах України «Про правовий режим надзвичайного стану» та «Про Службу безпеки України».

Так, на підставі аналізу чинного законодавства України та юридичної літератури ми вважаємо, що надзвичайна ситуація – це сукупність негативних факторів, спричинених виникненням обставин техногенного та природного характеру, які призвели до порушення нормальних умов життя і діяльності людей на окремій території чи об'єкті та призвели або можуть призвести до неможливості проживання населення на цій території, загибелі людей та значних матеріальних втрат.

У ст. 7 Закону України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру класифікуються за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат і матеріальних збитків. У цьому ж Законі визначаються і рівні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру [7].

Постановою Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 № 368 був затверджений Порядок класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями [8]. Проте, на наш погляд, суттєвим недоліком є те, що вказана Постанова не визначає поняття надзвичайної ситуації, не дає переліку надзвичайних ситуацій, що відносяться до надзвичайних ситуацій природного, техногенного характеру.

Розглянемо більш детально надзвичайні ситуації природного характеру, які розрізняються залежно від джерела їх виникнення. Це небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні морські та прісноводні явища, деградація ґрунтів чи надр, природні пожежі, зміна стану повітряного басейну, інфекційна захворюваність людей та сільськогосподарських тварин, масове ураження сільськогосподарських рослин хворобами і збудниками, зміна стану водних ресурсів і біосфери.

На наш погляд, поряд із поняттям надзвичайної ситуації стоїть поняття епізоотичної ситуації, на виникнення якої впливають умови навколишнього середовища. Отже, ми можемо зробити висновок, що за характером походження це природні надзвичайні ситуації.

Перш ніж характеризувати таке поняття, як «епізоотична ситуація», необхідно розглянути визначення епізоотичної ситуації, відокремлюючи поняття епізоотії та ситуації.

Спочатку визначимось із самим терміном «епізоотія». Епізоотія – слово грецького походження (epi – серед і zoon – тварина). Одні джерела трактують поняття епізоотії як поширення заразних захворювань тварин за короткий проміжок часу на значній території, що характеризується безперервністю епізоотичного процесу [3, с. 239]. Інші джерела довідкової літератури визначають це поняття як повальна хвороба худоби, наприклад ящуру, чуми худоби, сибірської язви та інше [9]. Науковці в галузі екології наголошують, що епізоотія – це широке розповсюдження інфекційних захворювань тварин на значній території чи акваторії [10, с. 602].

Так, аналізуючи довідкову літературу, ми бачимо, що епізоотія – це охоплення значної кількості тварин інфекційною хворобою, що перебігає на певній території і в певний проміжок часу.

Що ж до визначення терміна «ситуація», то усі джерела довідкової та наукової літератури під цим поняттям розуміють сукупність обставин, станів та обстановки.

Зіставлення цих понять дає нам змогу визначити, що епізоотична ситуація – це сукупність обставин, які призвели до широкого розповсюдження інфекційних захворювань тварин на значній території.

Наступним є питання про визначення поняття епізоотичної ситуації на законодавчому рівні. Здійснивши аналіз законодавчої бази України, а саме законів України «Про ветеринарну медицину», «Про надзвичайний стан», «Про тваринний світ» та інших, ми дійшли до висновку, що жоден із нормативно-правових актів чітко не закріплює та не відокремлює поняття епізоотичної ситуації.

Це питання є дуже актуальним, тому, на наш погляд, поряд з такими визначеними термінами, як «епізоотичне благополуччя», «епізоотичний стан», «епізоотичне обстеження», необхідно закріпити на законодавчому рівні поняття епізоотичної ситуації.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

1. Епізоотична ситуація – це, безумовно, один із видів надзвичайних ситуацій природного характеру.

2. Епізоотичній ситуації притаманні такі ознаки, як наявна загроза порушення нормальних умов життя і діяльності людей, заподіяння економічних збитків та істотне погіршення стану довкілля.

3. Висновок про необхідність закріплення поняття «епізоотична ситуація» на законодавчому рівні. На нашу думку, для вирішення цього важливого питання необхідно внести зміни до ст. 1 Закону України «Про ветеринарну медицину» та закріпити визначення поняття епізоотичної ситуації. Наприклад: епізоотична ситуація – це широке розповсюдження інфекційних хвороб серед великого числа одного або кількох видів тварин, які призвели або можуть призвести до порушення нормальних умов життя і діяльності людей на окремій території та завдали значних матеріальних втрат.

Список літератури: 1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 3. 2. Про основи національної безпеки України : закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 1. 3. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с. 4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с. 5. Порфирьев Б. Н. Организация управления в чрезвычайных ситуациях / Б. Н. Порфирьев // Наука и техника управления. – 1989. – № 1. – С. 18–27. 6. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : закон України від 22 черв. 2000 р. // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 40. – Ст. 338 (із змінами). 7. Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру : закон України від 8 черв. 2000 р. // Голос України. – 2000. – 25 лип. – № 131–132. – Зі змінами. 8. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями : постанова Кабінету Міністрів України від 24 берез. 2004 р. № 368 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 12. – Ст. 740. – Зі змінами. 9. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русско-

го языка : сост по Энцикл. Словарю Ф. Павленкова, с соотв. сокращениями в объяснении слов и добавлениями в их числе / Ф. Павленков. – 2-е изд. – СПб. : Тип. Ю. Н. Эрлих, 1907. – С. 239. **10.** Словник-довідник з екології / уклад. К. М. Ситник, О. В. Брайон, А. В. Гордецький, А. П. Братан. – К. : Наукова думка, 1994. – 664 с.

Надійшла до редколегії 24.06.2011

Проведен анализ понятия «чрезвычайная ситуация», выделено и рассмотрено понятие «эпизоотическая ситуация». На основе изложенных размышлений сформулированы авторские выводы и предложения.

The analysis of the definition «an emergency situation» is carried out, the definition « an epizootic situation» is allocated and considered. On the basis of the stated reflections author's conclusions and offers are formulated.